

RAPPORTAGE “WERKSPoorBOEKJE” (januari 2022)

Geschreven door: Ruben de Boer, met inhoudelijke bijdragen van: Jelke de Boer, Luc van Veen en Roeland Vonk.

Inleiding

In deze rapportage is de ontwikkeling te lezen van het Werkspoorboekje, als onderdeel van Workpackages 4.4 en 5 van het EFRO-wsk project, uitgevoerd door Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). Voorafgaande aan de start van het project zijn de volgende doelen opgesteld:

- 1) Het in kaart brengen van het vestigingsklimaat voor creatieve ondernemers in het Werkspoorkwartier;
- 2) Een analyse van de (mate van) circulariteit van de bedrijfsmodellen van de gevestigde ondernemers in drie verzamelgebouwen (Havenloods, Hof van Cartesius en Stadstuin-Werkspoorfabriek) van het Werkspoorkwartier.

Werkwijze

Centraal bij de uitvoering van het project staat de ontwikkeling en het testen van de onderzoeksprobe “Werkspoorboekje” (zie bijlage IV). Wegens het ontbreken van bestaand onderzoek is ervoor gekozen om de nadruk te leggen op veldonderzoek. Uitgangspunt hierbij is het verkrijgen van een indruk van de situatie, waarna verder onderzoek gedaan kan worden. Het ontwerpen en uitzetten van een onderzoeksprobe is bij uitstek een geschikte manier om inspirerende data van de context en mensen daarin te verzamelen (Gaver, 1999).

Het Werkspoorboekje dient een tweeledig doel:

1. Door het Werkspoorboekje te doorlopen krijgen ondernemers uit het Werkspoorkwartier inzicht in de eigen uitdagingen en zien welke kansen er liggen (op het gebied van ondernemerschap);
2. De ingevulde Werkspoorboekjes – samen met de informele gesprekken en interviews (zie hieronder) – dienen als data om zicht te krijgen op het vestigingsklimaat en de (mate van) circulariteit van de bedrijfsmodellen.

Onderzoeksfasen

Het onderzoek bestaat uit de volgende stappen¹:

Voorfase (september – december 2019)

Vooronderzoek en eerste ontwerp *probe*. In de eerste werksessie (Jelke de Boer en Ruben de Boer) zijn de doelstelling besproken en is de keuze gemaakt voor het gebruiken van het Business Model Canvas (Osterwalder & Pigneur, 2010) als basis voor de *probe*. Circulariteit is geen zichtbaar onderdeel van het Business Model Canvas en is door ons toegevoegd middels de 10R hierarchie (Reike, Vermeulen & Witjes, 2018).

Interne tests (januari – april 2020)

Nadat de eerste schetsen van de *probe*-taken stonden, en het ontwerp is uitgewerkt, zijn we doorgegaan met het testen van de *probe*. Het testpanel in deze eerste fase bestond uit drie testen met studenten HKU Kunst en Economie (zie Bijlage II, s1 t/m s3) en vier studenten van de HKU-minor Creative Start-up Lab (zie bijlage II, s4 t/m s7).

Methodiek:

De tests bestonden uit het doorlopen van een geprinte versie van het Werkspoorboekje (in de eerste instantie waren dit Powerpoint slides). Na een korte introductie doorliepen de testpersonen zelfstandig het Werkspoorboekje. Achteraf evalueerden we over de werking van de *probe* ("Proof of Concept").

Testen 'in het veld' (mei – november 2020)

Nadat de werking van de *probe* was vastgesteld zijn we de deur uit gegaan om te testen met ondernemers van het Werkspoorkwartier. In totaal hebben er zeven tests plaatsgevonden met ondernemers vanuit het Werkspoorkwartier (zie Bijlage II, s8 t/m s14).

Methodiek:

De tests bestonden uit het doorlopen van het Werkspoorboekje. We startte met een korte introductie: *"Dit werkboek is ontworpen voor ondernemers uit het Werkspoorkwartier die 0-5 jaar ondernemen. Door het doorlopen van het Werkspoorboekje krijg je zicht op de stappen die je al hebt gezet als ondernemers, en welke stappen je nog moet zetten om te komen tot je droombestemming"*. De ondernemers doorliepen zelfstandig het Werkspoorboekje, achteraf evalueerden we over de impact van de *probe*. De belangrijkste evaluatievraag was of de deelnemers konden benoemen welke concrete stappen ze gaan zetten met de eigen onderneming ("Proof of Value").

¹ Vanwege beperkte testmogelijkheden – door de maatregelen rondom Covid-19 – is het project 9 maanden uitgelopen ten opzichte van de originele planning.

Definitief maken Werkspoorboekje (december 2020 – mei 2021)

Na het bepalen van de werking en de impact van het Werkspoorboekje zijn de laatste aanpassingen doorgevoerd. Twee belangrijke aanpassingen die in dit stadium zijn gemaakt:

- Het bevragen van het netwerk van de ondernemer werd te complex. We hebben een *probe*-taak uit het Werkspoorboekje gehaald en twee andere samengevoegd.
- De vraagstelling over circulariteit bleek te complex. De opdracht is teruggebracht naar een basale vraagstelling waarbij de 10R hiërarchie is vereenvoudigd tot vijf punten.

Bij het definitief verklaren is het boekje vormgegeven en gedrukt.

Verspreiden Werkspoorboekje (mei 2021) / informele gesprekken (juni 2021)

Na het ontvangen van de gedrukte Werkspoorboekjes zijn deze afgeleverd bij de drie locaties (Havenloods, Hof van Cartesius en Stadstuin-Werkspoorfabriek) aan de Community Managers. Het oorspronkelijke doel was om data te verzamelen door het invullen van het Werkspoorboekje. Wij kwamen helaas al snel tot de conclusie dat dit niet aansloot bij de agenda's van de ondernemers en dat ter plekke invullen niet werkte.

We (Roeland Vonk en Ruben de Boer) hebben ervoor gekozen om informele gesprekken (Driessen en Janssen in: de Jonge, H., van Meijl, T. 2010) te voeren met ondernemers ter plekke (zie Bijlage II, s15 t/m s26) en participerende observatie te doen (Mac, MacQueen, Guest & Namey, 2005). Als proef op de som hebben we Schaverij als vierde locatie gekozen. Tussen de gesprekken door hebben we aantekeningen gemaakt. Aan het eind van de dag hebben we onze bevindingen uitgewisseld. De bevindingen uit deze gesprekken dienen als substituuat voor de gehoopte ingevulde Werkspoorboekjes².

Interviews ondernemers de Havenloods en Hof van Cartesius (oktober – december 2021)

Bij het verspreiden van het Werkspoorboekje mistte er nog verdiepende data met betrekking tot het vestigingsklimaat en keuzes met betrekking tot circulariteit. Luc van Veen heeft in november 2021 enkele laagdrempelige activiteiten georganiseerd om in contact te komen met de ondernemers van de Havenloods en Hof van Cartesius. Deze hebben onder de noemer "Meet & Slurp by HKU-X" plaatsgevonden. Tijdens deze lunches heeft hij gesproken met 22 ondernemers (zie Bijlage III voor de rapportage).

Methodiek:

De gesprekken zijn gevoerd aan de hand van de volgende topics: 1) Basisinfo persoon & onderneming; 2) Type klanten; 3) Keuze locatie als werkplek; 4) Bijdrage locatie aan de onderneming; 5) Rol circulariteit; 6) Grootste uitdaging; 7) Ondersteuningsbehoefte. De gegevens zijn gecodeerd en de kernbevindingen zijn meegenomen in dit rapport.

² In het advies hieronder is te lezen dat wij adviseren om in een later stadium – als onderdeel van een vervolgtraject – het Werkspoorboekje alsnog in te zetten. De dan ingevulde Werkspoorboekjes kunnen dienen als verdieping op de onderzoeksresultaten.

Bevindingen

Vooraf zijn de volgende doelen opgesteld:

- 1) Het in kaart brengen van het vestigingsklimaat voor creatieve ondernemers in het Werkspoorkwartier;
- 2) Een analyse van de (mate van) circulariteit van de bedrijfsmodellen van de gevestigde ondernemers in drie verzamelgebouwen (Havenloods, Hof van Cartesius en Stadstuin-Werkspoorfabriek) van het Werkspoorkwartier.

De doelen zijn gedeeltelijk behaald. In de uitleg hieronder is een nuancering te lezen van de doelstellingen en in het advies zijn actiepunten opgenomen voor een eventueel vervolg. De bevindingen zijn uitgesplitst per sub-thema.

- **Eén gebied, losse eilanden.** “Het” Werkspoorkwartier is een beleidsterm, maar bestaat niet of nauwelijks in de leefwereld van de ondernemers. Het Werkspoorkwartier is een agglomeratie van diverse bedrijven en bedrijfsverzamelgebouwen. De onderzochte locaties (Havenloods, Hof van Cartesius, Stadstuin-Werkspoorfabriek, en later Schaverij) hebben allen een andere populatie, sfeer en aantrekkingskracht.
- **Aantrekkingskracht locaties.** Elke locatie heeft een eigen aantrekkingskracht en het wisselt sterk van ondernemer tot ondernemer of er bewust wordt gekozen voor de locatie. Zo kiezen huurders van de Havenloods en Schaverij in de eerste instantie voor betaalbare ruimtes, vaak om fysiek te maken. Bij de Havenloods zijn er diverse HKU-studenten die al tijdens de studie een werkruimte huren. Bij de Stadstuin-Werkspoorfabriek zien we een doelgroep die langer onderneemt – en voor wie het niet zozeer een eerste werkplek is – en die bewust kiest voor een professioneel ogende locatie. Het Social Hart³ wordt veelvuldig gebruikt. De ondernemers begroeten elkaar actief en uitbundig. Huurders van Het Hof van Cartesius kiezen heel bewust voor een circulaire omgeving⁴. De Schaverij bestaat dan weer uit een kleine, hechte community (fysieke makers beneden, digitale makers boven) die elkaar de hele dag door ontmoeten, mede omdat er geen afgesloten kantoorruimtes zijn. Iets wat meerdere ondernemers aangegeven is dat ze een bedrijfsverzamelgebouw opzoeken omdat ze op zoek zijn naar ‘reuring’.
- **Kennis over ondernemerschap.** Wij kwamen tot de conclusie dat de doelgroep van het Werkspoorboekje (ondernemers die 0-5 jaar ondernemen) met name te vinden is bij de Havenloods en de Schaverij. Sinds het verspreiden van het Werkspoorboekje (juni 2021) heeft het Hof van Cartesius diverse nieuwe ondernemers aangetrokken en is mogelijk nu meer relevant geworden. De respondenten die mee hebben gedaan met

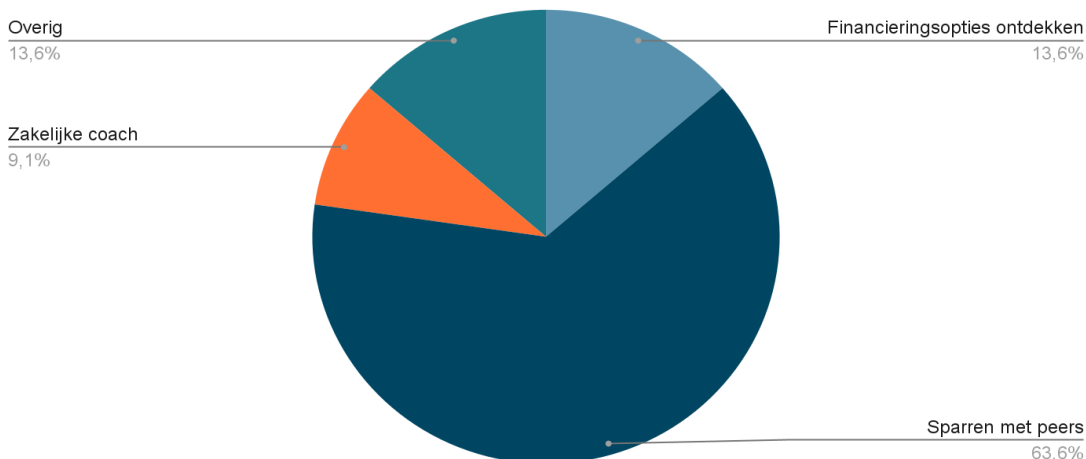
³ Gedeelte (lunch) ruimte bij de Stadstuin-Werkspoorfabriek.

⁴ Het merendeel van de ondernemers hanteren een circulair businessmodel, maar deze lijn is niet 1-op-1 te trekken.

de testen of informele gesprekken hebben beperkt zicht op de eigen kwaliteiten en het bedrijfsmodel van de eigen onderneming. Dit wisselde tussen: “Tsja, ik heb eigenlijk nooit echt nagedacht over wie mijn klant is” tot “Oh wat fijn, ik zie nu dat ik mijzelf wat serieuzer mag nemen als ondernemer”. Opvallend is dat slechts een enkeling (van alle locaties) concreet kan benoemen waar diegene over 5 of 10 jaar wil zijn met de eigen onderneming.

- **Rolmodellen en praktische hulp bij ondernemen.** Tijdens de interviews gedurende de “Meet & Slurp by HKU-X” kwam naar voren dat slechts een kleine deel van de ondernemers actief op zoek gaat naar ondersteuning. De ondernemers geven aan behoefte te hebben om te ‘sparren’ met andere ondernemers om antwoord te krijgen op praktische zaken, zoals het meedenken met een concept of het uitbreiden van de eigen onderneming (zowel wat betreft aantal klussen als mankracht). Er werd daarbij ook aangegeven dat er behoefte is aan bepaalde rolmodellen om te zien hoe anderen soortgelijke uitdagingen aanpakken.

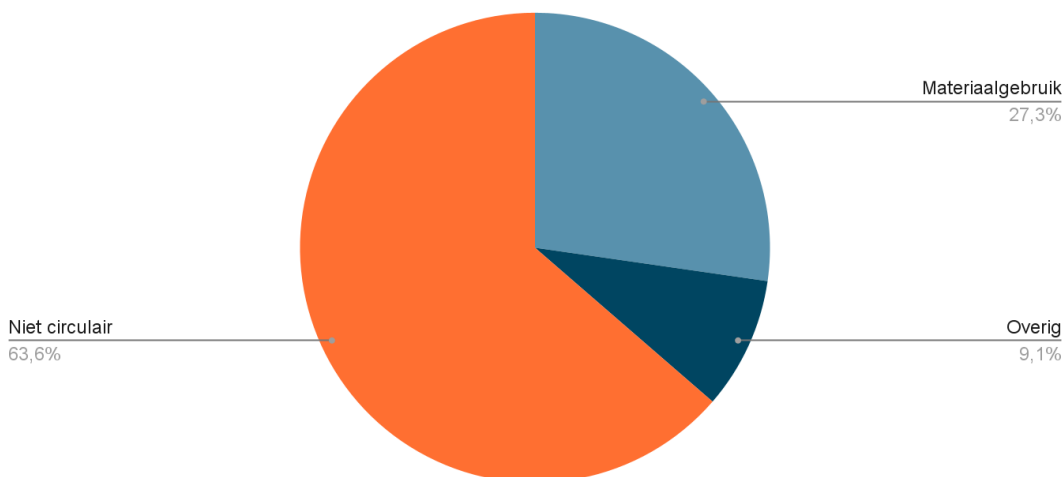
Gewenste hulp bij uitdaging

- **Circulariteit businessmodellen.** De mate van circulariteit van de bedrijfsmodellen loopt sterk uiteen, alsmede waar winst te behalen valt. Een centrale factor hierbij is of het om fysieke makers gaat (die met de handen werken), of ondernemers die digitale producten of diensten leveren. Ongeveer een derde van de ondernemers gaf tijdens de “Meet & Slurp by HKU-X” aan bewust te handelen met betrekking op circulariteit, met name door het hergebruik van materialen. Als we kijken naar de 10R hiërarchie voor de digitale producten en diensten zijn er snel stappen te zetten naar “refuse”, dus het voorkomen dat drukwerk wordt geprint, het kiezen voor een groene drukker, geen auto (meer) hebben, of het werken met digitale prototypes (middels ontwerpprogramma’s) in plaats van fysieke prototypes. Bij fysieke makers zien we dat hier hele andere stappen te zetten zijn, zoals het hergebruiken van eigen materialen t.b.v. productie van werken of een decorbouwer die beoogt de eigen decors terug te

kopen van theatergezelschappen om deze te hergebruiken. Dit laatste levert vervolgens weer allerlei financiële en logistieke uitdagingen op en is daarmee lastig(er) te implementeren.

Circulariteit

- **Rol Community Managers.** Een van de factoren die van invloed is op het vestigingsklimaat is de rol van de Community Manager en het programma dat aangeboden wordt. Uit de informele gesprekken bleek dat een deel van de huurders niet op de hoogte was van het bestaan van de Community Manager en/of welke taken deze heeft⁵. Hiervoor zijn meerdere verklaringen: diversiteit aan soort ondernemers (en dus wensen op het gebied van ondersteuning), verloop van huurders en/of meer thuiswerken door Covid-19 maatregelen.

Vanuit de ondernemers zelf zijn er ook initiatieven om community vorming te bevorderen. Een voorbeeld is Camping De Remise in de “Haventuin” (achter de Havenloods) in de zomer van 2020. Dit werd georganiseerd door Tessa Verbeij, ondernemer uit de Havenloods. Ondernemers konden elkaar hier ontmoeten en vragen stellen / beantwoorden. Een van de subthema’s was ondernemerschap.

Aanbevelingen en implementatie

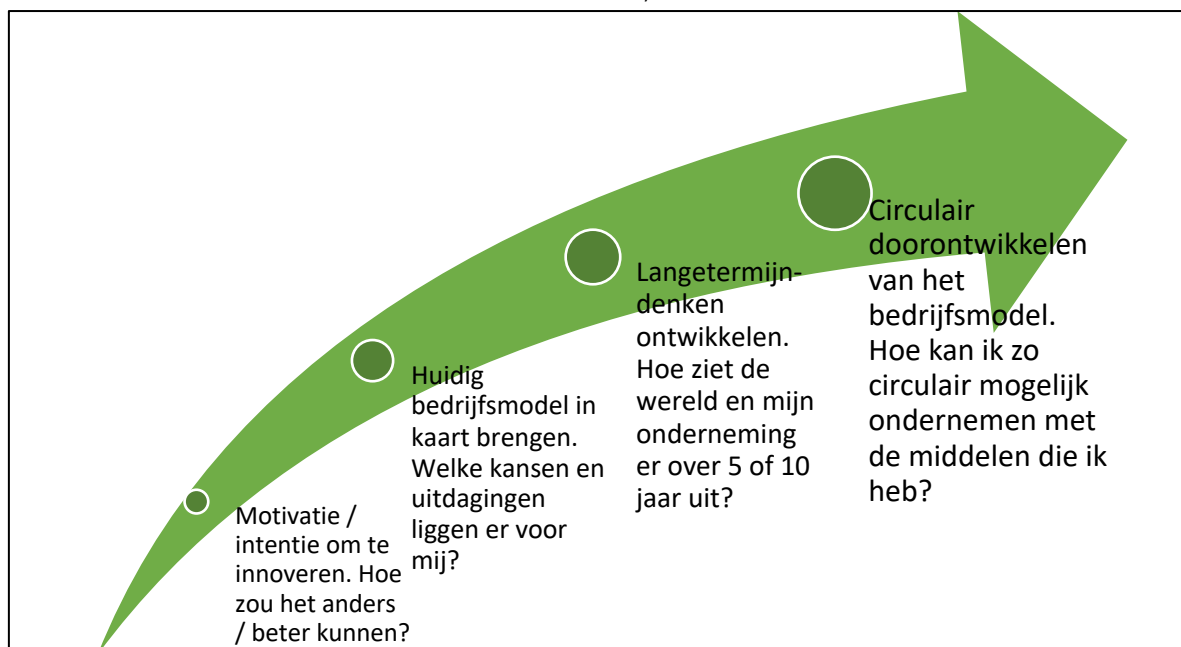
Het EFRO-project heeft als doelstelling om van het Werkspoorkwartier een creatief en circulair maakgebied te maken. Het is een ingewikkeld proces om dit voornemen te realiseren in de dagelijkse werkpraktijk van de ondernemers. Voor veel ondernemers uit de drie locaties (Havenloods, Hof van Cartesius en Stadstuin-Werkspoorfabriek) is er sprake van een “kennisgat” om tot een creatief/circulair bedrijfsmodel te komen die gestoeld is op een langetermijnvisie.

⁵ Dit geldt voornamelijk voor de Havenloods en Stadstuin-Werkspoorfabriek. Bij het Hof van Cartesius zijn de lijnen sowieso korter. Bovendien heeft – formeel gezien – het Hof van Cartesius geen community manager als losse functie, maar nemen directeur Bianca Ernst en ondernemer Gerjanne van Gink (Bureau Zorgelozer) deze taken op zich.

Progressie van de ondernemer

We zien dat er een bepaalde mate is van progressie in het ontwikkelen van een langetermijnvisie waarin circulair maken centraal staat; een ondernemen die het eigen bedrijfsmodel niet in kaart heeft, kan nooit het eigen bedrijfsmodel circulair innoveren. Het ontwikkelde Werkspoorboekje voorziet hierbij in het in kaart brengen van het eigen bedrijfsmodel, en de kansen en uitdagingen die er op (relatief) korte termijn liggen. We merken daarbij ook dat de meeste ondernemers vooral bezig zijn met hele praktische zaken: “Waar komt mijn volgende klus vandaan?”, “Hoe zorg ik dat mijn klanten terugkeren?” of juist “Hoe neem ik iemand in dienst?”.

De precieze vraagstukken wisselen overigens per locatie: bij de Havenloods (en Schaverij) gaat het meer om basisvaardigheden, bij het Hof van Cartesius en Stadstuin-Werkspoorfabriek zijn het gerichtere vraagstukken (bijv. over financieel management, mensen in dienst nemen of circulair ondernemen).

Figuur 1: Progressie richting circulair bedrijfsmodel

De progressie voor de ondernemer is in kaart gebracht in het figuur hierboven.

Implementatie

Om het “kennisgat” van de ondernemers te dichten – en zo bij te dragen aan een creatief en circulair maakgebied – is het noodzakelijk om te voorzien in kennisdeling- en overdracht in de vorm van consults, lezingen, workshops en uitwisselingen. De meeste ondernemers van de Havenloods passen binnen de doelgroep van het Werkspoorboekje (0-5 jaar ervaring) en dit lijkt ons de meest geschikte locatie om als pilot het hele traject doorlopen en te testen. Het Hof van Cartesius is op het moment van schrijven (eind 2021) enorm gegroeid en zou mogelijk ook baat hebben bij ondersteuning van de ondernemers.

De implementatie zien wij zo voor ons:

Intentie	Er ontstaat motivatie om iets te willen verbeteren. Dit kan in een gesprek met een andere ondernemer of met de Community Manager naar boven komen, of voortkomen uit contextuele factoren zoals gebrek aan opdrachten of de gevolgen van Covid-19 voor de eigen werkpraktijk.
Lezing	Een ondernemer die nét een stap verder is (een rolmodel) geeft tijdens een gezamenlijke lunch een praatje over hoe diegene uitdagingen heeft aangegaan. Er is gelegenheid voor vragen vanuit de ondernemers. Het Werkspoorboekje wordt meegegeven en de deelnemers en deze worden uitgenodigd voor de workshop.
Werkspoorboekje	Door middel van het Werkspoorboekje wordt het eigen bedrijfsmodel alvast in kaart gebracht. De ondernemer ziet wat al goed gaat en wat beter kan. Het boekje sluit af met het formuleren van drie concrete stappen die op korte termijn gezet kunnen worden.
Workshop (deel 1)	Tijdens de workshop (zie Bijlage I) worden de uitkomsten van het Werkspoorboekje besproken. Enkele kernthema's worden uitgelicht: netwerken, waardepropositie, circulariteit, et cetera. Er is gelegenheid voor vragen. Het langetermijndenken wordt aangewakkerd middels het schrijven van toekomstscenario's. Het wordt helder hoe de ondernemer de wereld over 5 of 10 jaar voor zich ziet, en welke rol de onderneming daarin vervult.
Evt. consult	Afhankelijk van of de workshop in één of twee delen wordt aangeboden, kan er een consult tussendoor worden gepland. De ondernemers stelt vragen over de eigen toekomstvisie en de strategie die erbij hoort.
Workshop (deel 2)	Tijdens de workshop (zie Bijlage I) staat een verdieping op de waardepropositie centraal. Een manier om hier het gesprek hierover te openen is middels een aanpassing van het Value Proposition [Canvas] (Weber 2020). In het ontwerp van de workshop is hiervoor het "Waardevenster" (Schramade, 2020) opgenomen waarbij er wordt uitgegaan van Financiële, Sociale en Ecologische waarde. Dit geeft een verdieping op het gesprek naar het creëren van waarde als ondernemer. De 10R hierarchie (Reike, Vermeulen & Witjes, 2018) kan ook inzichten geven in welke stappen je allemaal kan zetten. Belangrijke succesfactor van de workshop is dat de werkpraktijk van de

verschillende typen ondernemers wordt meegenomen.

Nazorg

Het daadwerkelijk uitvoeren van de intentie gaat niet automatisch. Er is nazorg nodig in de vorm van consults en uitwisseling (zie hieronder) om de ondernemer te informeren en inspireren.

Uitwisseling en ontmoeting

Als laatste punt van aanbeveling dragen wij graag het stimuleren van uitwisselingen aan. Zowel binnen als tussen de verschillende locaties is er een enorme diversiteit te ontdekken aan ondernemers en hun zienswijzen. We zien daarbij ook dat het ontwikkelen van ondernemerschap – en daarbij het ontwikkelen van een circulair bedrijfsmodel – staat of valt bij het in huis hebben van de juiste kennis én het hebben van voorbeelden van andere ondernemers (die *nét* een stapje verder zijn).

De belangrijkste kansen die wij hierin zien, zijn:

- Het gericht inzetten van tijd en middelen om uitwisseling *binnen* een broedplaats te stimuleren. Het aanstellen – bijvoorbeeld door de Community Manager – van ambassadeurs. Deze ‘ondernemerschap ambassadeurs’ en ‘circulaire ambassadeurs’ zou een manier kunnen zijn om eigenaarschap te stimuleren en zo de uitwisseling tussen ondernemers te bevorderen.
- De ambassadeurs kunnen betrokken worden bij het opzetten en uitvoeren van workshops. Gericht op de kernthema’s ondernemerschap en circulariteit. Er kan zo gericht – en op niveau – kennis worden aangeboden (zie Bijlage I – als voorbeeld hoe zo’n workshop eruit kan zien).
- Na het dichten van het “kennissgat” kan ook *tussen* de locaties een uitwisseling plaatsvinden. Denk aan: ambassadeurs van de Stadstuin-Werkspoorfabriek die een rondleiding krijgen door de ambassadeurs van de Havenloods. De reden dat dit goed kan werken is omdat de kennis en ervaringen zo radicaal verschilt tussen de locaties dat iedereen wat van elkaar kan leren.

Methodische reflectie

Het onderzoek is uitgevoerd aan de hand van bronnenonderzoek, informele gesprekken, interviews, een *probe* en observaties. De samenspraak van methodes schept een beeld van het Werkspoorkwartier en de leefwereld van de ondernemers ter plekke. Enkele zaken die ons opvielen over de gebruikte methodes:

1. Korte, informele gesprekken (tijdens een lunch, bijvoorbeeld) worden over het algemeen gewaardeerd door de ondernemers van het Werkspoorkwartier. Lange gesprekken initiëren blijkt lastig en uitnodigingen voor creatieve methodes zoals het Werkspoorboekje worden afgehouden (hoewel bij beide *achteraf* wordt aangegeven dat het als waardevol tot zeer waardevol wordt ervaren). Er moet voor de

ondernemers sprake zijn van een direct aanwijsbare uitkomst op korte termijn.

2. De *probe*, het “Werkspoorboekje”, geeft in 60 minuten inzicht in de eigen onderneming. De creatieve insteek (in de vorm van een “doeboek”) spreekt – bij diegene die hem hebben ingevuld – tot de verbeelding. Het grote nadeel van het creatieve karakter (zoals bij punt 1 ook is benoemd) is dat ondernemers van tevoren niet inzien wat het kan opleveren. Een gebrekkige langetermijnvisie voor de eigen onderneming speelt mee (en zo is er in zekere zin sprake van een ‘*catch-22*’).
3. Voor een mogelijk vervolgonderzoek dient het de aanbeveling om het laagdrempelige karakter van de “Werkspoor Events” te combineren met de praktische insteek van het Werkspoorboekje én de wens om geïnspireerd te worden door rolmodellen. Dit kan bijvoorbeeld door rolmodellen te betrekken bij workshops aan de creatieve ondernemers zodat de opdrachten betekenis krijgen én de ondernemers zien wat ze er op korte / lange termijn aan hebben. Een versimpelde versie van de “Routeplanner” uit het Werkspoorboekje zou hierbij kunnen werken.

BIBLIOGRAFIE

Beers, J.C.N. (2020). *Bending the linearity; Assessing the sustainability implications of circular strategies* [Master thesis, Utrecht University].

Gaver, B., Dunne, T., & Pacenti, E. (1999). Design: cultural probes. *Interactions*, 6(1), 21-29.

de Jonge, H. & van Meijl, A. (2010). *On the subject of labour: essays in memory of Frans Hüsken*, pp. 125-129. Nijmegen: In de Walvis.

Mack, N., MacQueen, C., Guest, G. & Namey, E. (2005). *Qualitative Research Methods: A Data Collector's Field Guide*. Family Health International.

<https://www.fhi360.org/sites/default/files/media/documents/Qualitative%20Research%20Methods%20-%20A%20Data%20Collector%27s%20Field%20Guide.pdf>

Osterwalder, A & Pigneur, Y (2010). *Business Model Generation*. Hoboken: John Wiley & Sons Inc.

Reike, D., Vermeulen, W. & Witjes, S. (2018). The circular economy: New or Refurbished as CE 3.0? *Resources, Conversation, & Recycling*, 135, 246-264.

Schramade, W. (2020). *Duurzaam Kapitalisme*. Amsterdam: Bertram en De Leeuw Uitgevers.

Velzing, E. (2021). Circulair Werkspoorkwartier [Powerpoint-slides]. Seminar week van de Circulaire Economie 2021.

<https://efro-wsk.nl/wp-content/uploads/sites/277/2021/02/Ketens-in-Kaart-Evert-Jan-Velzing-20210205.pdf>

van der Ven, N. (2021). *Regenerating Post-Industrial sites through Circular Area Development: A Case Study of the Werkspoorkwartier in Utrecht* [Master Thesis, Utrecht University].

Weber, A. (2020). *An exploration of circular value propositions in the context of coworking spaces* [Bachelor Thesis, Hogeschool Utrecht].

BIJLAGE I: Workshop

Doel⁶:

Na afloop van de workshop heeft de deelnemer:

- 1) ...het eigen bedrijfsmodel in kaart gebracht. De deelnemer kan minimaal drie punten benoemen waarop hij/zij het bedrijfsmodel kan verbeteren.
- 2) ...kennis van de uitgangspunten van de “waardepropositie” en het “waardevenster”. De deelnemer kan beide toepassen op de eigen onderneming.

Doelgroep:

Creatief ondernemers uit Utrecht die minder dan 5 jaar werkzaam zijn als ondernemer.

Duur:

105 - 120 minuten. Plus 60 minuten vooraf voor het invullen van het Werkspoorboekje.

Materiaal:

Enkele grote (flipover) vellen voor uitleg, per deelnemer enkele A4's, pennen / stiften. Evt. post-its om vragen die opkomen te noteren om ze later te beantwoorden. En natuurlijk het Werkspoorboekje.

Deelnemers:

Minimaal 3, maximaal 12. Bij meerdere workshopbegeleiders kan het maximum hoger zijn.

Implementatie:

De uitgewerkte workshop is geschreven als één geheel. In werkelijkheid zal deze opgesplitst en/of aangevuld worden afhankelijk van de informatiebehoefte van de doelgroep.

OEFENING 1 (60 minuten)

Invullen van het Werkspoorboekje. Een “bedrijfsmodel” is een visuele weergave van alle aspecten van je onderneming. Het Werkspoorboekje is een werkboek voor ondernemers en is tevens een toegankelijke manier om je bedrijfsmodel in kaart te brengen. Het Werkspoorboekje is gebaseerd op het Business Model Canvas.

Tip: laat de deelnemers het Werkspoorboekje van tevoren al invullen.

Voor de workshopbegeleider:

Het invullen van het Werkspoorboekje kunnen de deelnemers zelfstandig doen. Tijdens en na het invullen van het Werkspoorboekje komen er bij de deelnemers allerlei (inhoudelijke) vragen boven. Verzamel deze vragen, bijvoorbeeld door ze op post-its te schrijven en er later op terug te komen.

Je kan ook vragen naar de inzichten n.a.v. het invullen van het Werkspoorboekje: “Wat is je grootste inzicht?”, “Wat doe je al goed?”, “Wat ga je in het vervolg anders doen?”.

⁶ De workshop bestaat uit twee delen en kan ook los aangeboden worden. Voor het gemak is de workshop geschreven als één geheel.

OEFENING 2 (30 – 45 minuten)

Formuleer je droom. In deze oefening probeer je je eigen toekomst in scenario's voor te stellen. Stel jezelf de volgende vragen over hoe je leven er over vijf jaar uitziet:

- Hoe ziet mijn onderneming eruit?
- Wat voor relaties heb ik?
- Hoe ziet mijn gezins- of familieleven eruit?
- Waar woon ik?
- Welke idealen heb ik verwezenlijkt?
- Wat is het ergste dat mij is overkomen?

Probeer eerst je droomscenario te formuleren met de antwoorden op deze vragen. Kijk vervolgens hoe je doemscenario eruit kan zien. Probeer tot slot het meest waarschijnlijke scenario te beschrijven. Maak een opzet van elk scenario in 10 minuten en zorg dat het verhalend is. Je kan ze naderhand verder uitwerken.

Voor de workshopbegeleider:

De deelnemers hebben nu drie *alternatieve* toekomstbeelden geschetst. Aan de hand daarvan kun je ze (individueel of plenair) de volgende vragen stellen:

- Is het mogelijk om een ontwikkeling in de richting van een doemscenario te vermijden?
- Wat heb ik daarbij in eigen hand en wat niet?
- Wat zijn de verschillen tussen het droomscenario en het meest waarschijnlijke scenario?
- Hoe kan ik zorgen dat ik van het meest waarschijnlijke scenario in het droomscenario terechtkom?

N.b.: Deze oefening is afgeleid van "Wijzer in de Toekomst" (2006) van Jan Nekkers.

OEFENING 3 (30 minuten)

Waardepropositie. Een belangrijk onderdeel van je onderneming is de relatie die je aangaat met je klant. In het Werkspoorboekje heb je (op pagina 17) al een of twee personas gemaakt. Zo'n persona is een uitwerking van wie jij graag als klant wil hebben. Doorloop de volgende stappen:

- Maak groepjes van drie;
- Presenteer je klant(en) aan elkaar;
- Bespreek hoe je de klant nóg gelukkiger kan maken.

Voor de workshopbegeleider:

De deelnemers bespreken in drietallen de persona en bovenstaande vragen. Autonome makers worstelen vaak met het dilemma: "Hoe kan ik trouw blijven aan mijn eigen maakproces én de klant gelukkig maken?" Bespreek dit dilemma in openheid, mocht het zich voordoen. Doel van de oefening is het centraal stellen van de klant(en) en daarbij de balans tussen wat jezelf wil als ondernemer.

OEFFENING 4 (30 minuten)

Circulair ondernemen. Circulair ondernemen is het streven naar een zogenaamde “gesloten keten”, dat wil zeggen dat je geen materialen of grondstoffen weggooit en dat je zoveel mogelijk nadenkt over wat wel en niet noodzakelijk is om te kopen en gebruiken. Circulair ondernemen begint bij jezelf en bij het bedrijfsmodel van je onderneming!

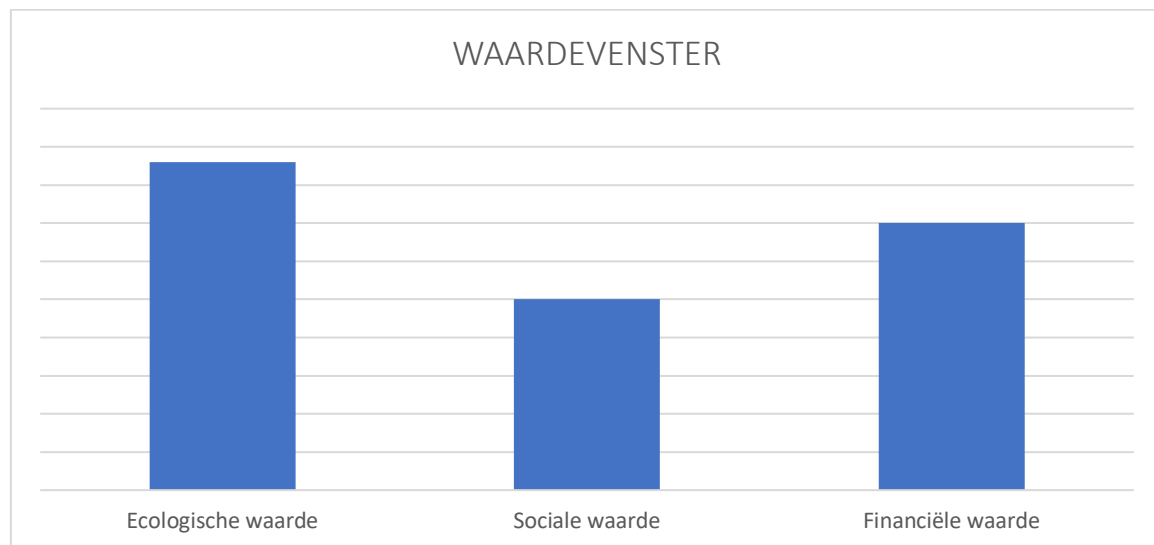
In het Werkspoorboekje heb je op pagina 20 al aangegeven hoe je meer circulair kan ondernemen.

- Maak wederom groepjes van drie;
- Bespreek hoe je meer circulair kan ondernemen;
- Probeer deze ideeën te clusteren en schrijf deze op een blad of post-it.

Bij de vorige oefening – Waardepropositie – heb je al gekeken naar welke waarde je voor de klant creëert. Nu gaan we een stapje verder. Het onderstaande “Waardevenster” is een manier om te kijken naar verschillende waardes. De verschillende waardes zijn als volgt:

- **Ecologische waarde.** Wat draag je bij aan het herstel en behoud van milieu?
- **Sociale waarde.** Wat draag je bij aan een prettige leefwereld voor mensen?
- **Financiële waarde.** Breng je geld in het laatje – voor jezelf of anderen?

Teken voor jezelf een “Waardevenster”. Van welke waarde creëer je het meest? Van welke waarde het minst? Teken het in een grafiek en zorg dat ze met elkaar in verhouding zijn.

Voor de workshopbegeleider:

Leg kort de 10R hiërarchie uit (zie pagina 20 van het Werkspoorboekje). Benadruk dat het gaat om het streven naar een “gesloten keten” en dat de invulling hiervan voor elke ondernemer anders werkt (zie het hoofdstuk Bevindingen in de hoofdtekst). Verken met de deelnemers waar wel en niet mogelijkheden liggen om circulair te ondernemen. Je kan deze op post-its schrijven en deze op een muur of vel plakken.

Ga daarna door naar het “Waardevenster”. De nadruk ligt hier niet zozeer op het “juist” invullen van de grafiek, maar het nadenken over de verschillende waardes die de ondernemer creëert. Hoe meer inspiratie en kennis de ondernemer heeft, hoe groter de kans is dat diegene meer circulair onderneemt.

N.b.: Het “Waardevenster” is afgeleid van “Duurzaam Kapitalisme” (2020) van Willem Schramade.

AFSLUITING (15 minuten)

Feedbackronde. Wat neem je mee van deze workshop? Schrijf op een post-it wat je meeneemt. Bedenk voor jezelf wat je op korte en op lange termijn kan doen om je onderneming te verbeteren. Succes met je onderneming!

Voor de workshopbegeleider:

De workshop zit erop. Laat elke deelnemer op een post-it schrijven wat diegene meeneemt van de workshop. Stel checkvragen zoals: “Wat ga je als eerste doen aan je onderneming zodra je weer op je werkplek zit?”

BIJLAGE II: Respondenten informele gesprekken

In deze rapportage wordt verwezen naar de respondenten van het onderzoek. Alle onderzoeksgegevens zijn anoniem verwerkt. Hieronder volgt een lijst met respondenten en de gebruikte codes. De werkplek wordt alleen genoemd in de lopende tekst waar dit nodig is.

Code	Functie ⁷
s1	Student HKU Kunst en Economie / ondernemer mode
s2	Student HKU Kunst en Economie / ondernemer events
s3	Student HKU Kunst en Economie / ondernemer muziek
s4	Student AKV St. Joost illustratie / animatie
s5	Student HKU Spatial Design
s6	Student HKU Kunst en Economie
s7	Student HvA Food Innovation
s8	Productontwerper
s9	Productontwerper
s10	Decorontwerper
s11	Filmmaker
s12	Illustrator
s13	Vormgever
s14	Animator / filmmaker
s15	Ontwerper (sociaal)
s16	Ontwerper (sociaal)
s17	Cateraar
s18	Filmmaker
s19	Animator
s20	Illustrator
s21	Illustrator
s22	Ontwerper (sociaal)
s23	Ontwerper (sociaal)
s24	Filmmaker
s25	Student HKU Fotografie
s26	Student HKU Fashion

⁷ Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen mannelijke of vrouwelijke respondenten. I.e. "Illustrator" en "Illustratrice" zijn vervangbaar.

BIJLAGE III: Rapportage “Werkspoor Events”

RAPPORTAGE “WERKSPoor EVENTS”

(Oktober - December 2021, Luc van Veen; luc.vanveen@hku.nl)

Inleiding

Deze rapportage geeft inzicht in de ontwikkeling en uitkomst van de “Werkspoor Events” die zijn uitgevoerd in Q4 van 2021, als aanvullend onderzoek op het “Werkspoorboekje” project. Beide projecten relateren tot Workpackages 4.4 en 5 van het EFRO-wsk project, uitgevoerd door Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU). Vanuit het originele “Werkspoorboekje” project zijn twee overkoepelende doelen gesteld:

1) Het in kaart brengen van het vestigingsklimaat voor creatieve ondernemers in het Werkspoorkwartier.

2) Een analyse van de (mate van) circulariteit van de bedrijfsmodellen van de gevestigde ondernemers in de broedplaatsen in het Werkspoorkwartier.

Naar aanleiding van dit vervolgtraject op het “Werkspoorboekje” zijn er twee aanvullende subdoelen gesteld binnen het kader van de “Werkspoor Events”:

1) Een manier vinden om laagdrempelig te verbinden met de broedplaatsen van het Werkspoorkwartier, de bijbehorende locatiemanagers en gevestigde ondernemers.

2) Inzicht krijgen in de huidige uitdagingen van creatieve ondernemers gevestigd in de broedplaatsen van het werkspoorgebied.

Situatiebeschrijving

Dit project is gestart na de tussentijdse rapportage van het “Werkspoorboekje”. Mede door de lage response op het daadwerkelijke Werkspoorboekje waarbij ondernemers in 60 min. een werkboek invullen met opdrachten gericht op hun onderneming is dit project in het leven geroepen. Contact met de betrokken locaties in het Werkspoorgebied bleek lastig, de locatiemanagers van Het Hof van Cartesius, de Havenloods en de Werkspoorfabriek gaven aan moeite te hebben gehad met het projectverloop van het Werkspoorboekje. De Nijverheid gaf aan nooit gecontacteerd te zijn over een dergelijk onderzoek. Zowel de Werkspoorfabriek als De Nijverheid hebben uiteindelijk geen bijdrage kunnen leveren aan het onderzoek.

De startsituatie

Het werkspoorboekje is niet in gebruik op de locaties. Ondernemers van de verschillende locatie zien geen duidelijke meerwaarde in het invullen van het Werkspoorboekje, het ligt voor hun gevoel buiten de context van hun situatie en zij geven aan geen tijd te hebben om 60 minuten te spenderen aan zelfreflectie.

Aanpak

In de startsituatie bleek dat de banden met de locaties eerst opgebouwd moesten worden om tot het beste onderzoeksresultaat te komen. Uiteindelijk is er daarom een concept ontworpen voor een laagdrempelig evenement waarbij onderzoek werd uitgevoerd, en de banden met de locaties en ondernemers werden aangehaald. Het concept is gedoopt tot “Meet & Slurp, by HKU-X”, het concept bestond uit een laagdrempelige lunch, gefaciliteerd door HKU-X op locatie.

Fases

Het “Werkspoor Events” project bestond uit drie fases:

1. Relatiebeheer locaties (Oktober)

- Het opzetten van relaties met De Havenloods, het Hof van Cartesius, de Schaverij en de Nijverheid. Dit heeft geresulteerd in bezoeken bij de aangegeven locaties.

2. Uitvoeren evenementen (November)

- Op vrijdag 19 en 26 november heeft “Meet & Slurp, by HKU-X” plaatsgevonden in de Havenloods. Hier waren 22 ondernemers aanwezig, en heeft de projectleider (Luc van Veen) samen met een externe assistent de bijeenkomst en lunch gefaciliteerd. Uitnodigingen zijn verstuurd naar meerdere broedplaatsen in het werkspoorgebied.

3. Rapportage (December - Januari)

- In December en Januari hebben nog meerdere pogingen plaatsgevonden om additionele evenementen te organiseren, zonder effect. De inzichten uit de interviews zijn geanalyseerd en weergegeven in deze rapportage.

Impact Covid-19

In de tweede fase van het “Werkspoor Events” project is er een nationale *lockdown* aangekondigd, hierdoor zijn er meerdere evenementen geannuleerd. Het advies om zo veel mogelijk thuis te werken heeft de mogelijkheden verder verkleind, hierdoor hebben er helaas maar twee evenementen plaatsgevonden op één locatie in het werkspoorgebied, in plaats van meerdere evenementen op diverse locaties. Wel zijn de banden met diverse locaties aangehaald en dienen als fundering voor toekomstige samenwerkingskansen.

Uitvoering Events

Werkwijze

Om beter inzicht te krijgen in de situatie van de creatieve ondernemers, de keuze van de desbetreffende werkplek en circulaire activiteiten is er een vragenset opgesteld vanuit de opdrachten in het “Werkspoorboekje”. Tijdens de bijeenkomsten zijn korte interviews van 10-15 minuten gehouden, in een informele sfeer tijdens een eigen verzorgde lunch door de projectmanager en een externe assistent. De data uit deze interviews zijn vastgelegd en geanalyseerd.

Inzichten

Na afloop van de werkspoor events zijn de antwoorden van de aanwezige creatieve ondernemers verwerkt en gecodeerd. De ondernemers zijn allen gevraagd naar hun persoonlijke ervaringen in het werkspoorgebied en de algemene status van hun onderneming. Gelet mag worden op het feit dat van de 22 respondenten er 20 gevestigd zijn in de Havenloods en de overige 2 gevestigd zijn in het Hof van Cartesius. De diversiteit in het aantal broedplaatsen van het werkspoorgebied is hier helaas niet groots vertegenwoordigd.

Motivatie voor werkplek keuze

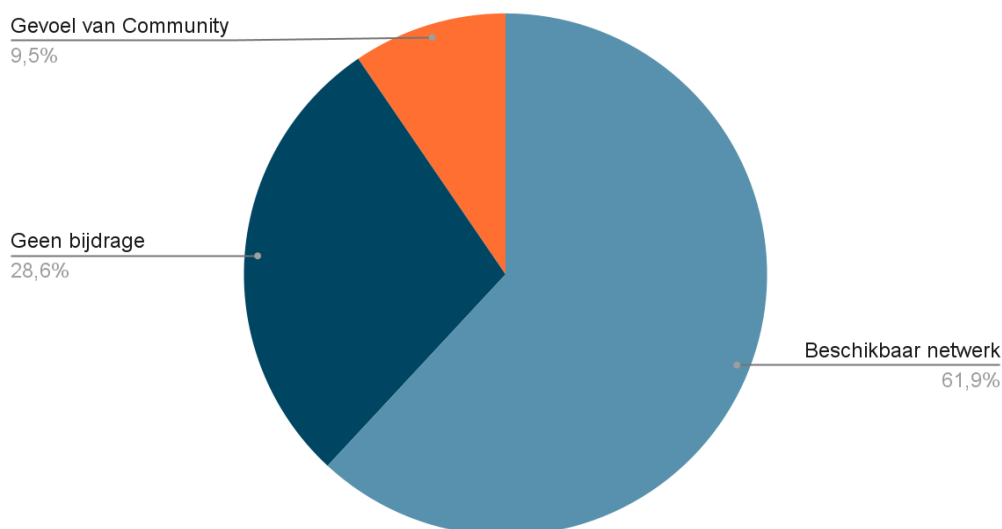
Veel van de gevraagde ondernemers hebben een bewuste keuze gemaakt om hun werkplek

in het werkspoorgebied te vestigen. 30% van de ondervraagde geven aan dat een gevoel van community een grote motivator was in hun keuze. Het community gevoel duidt op een behoefte aan een plek met gelijkgestemde die met elkaar interacteren. Naast "Het Community gevoel" zijn er veel verschillende individuele motivaties die niet op een gezamenlijk thema duiden.

Impact werkplek op onderneming

De impact van de broedplaats op de onderneming verschilt per individu maar er is een grote meerderheid van 60% die aangeeft dat de gekozen werkplek een impact heeft op hun onderneming vanwege het beschikbare netwerk. Dit netwerk bestaat voornamelijk uit de andere gevestigde ondernemers. Het gebruik van het beschikbare netwerk verschilt tot simpelweg een praatje maken tot het verkrijgen van nieuwe opdrachten. Ook geven sommige ondernemers aan dat zij wel gebruik maken van het netwerk maar niet zien dat dit actief wordt gestimuleerd door de locatie.

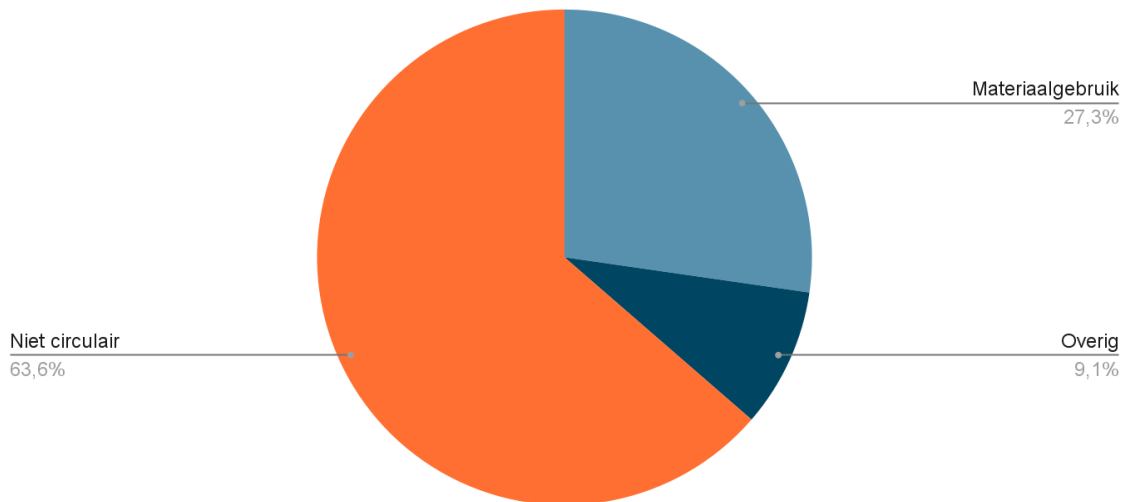
Impact werkplek op onderneming

Circulariteit

Opvallend is dat binnen de respondentengroep 27% aangeeft daadwerkelijk circulariteit toe passen, middels materiaalgebruik. Daarnaast is het bewustzijn over de circulaire ambities van het Werkspoorgebied ook laag. Maar liefst 63% van de ondervraagde implementeert op geen enkele manier circulariteit in zijn of haar onderneming.

Circulariteit

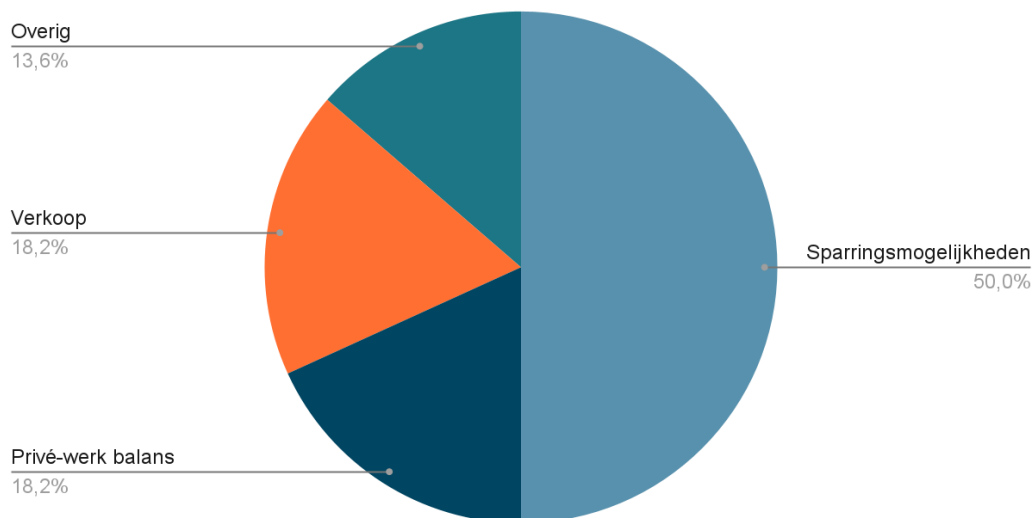
Uitdagingen

Wat betreft de uitdagingen van de ondervraagde komen er twee thema's naar boven:

1. Het missen van sparringsmogelijkheden met professionals.
2. Het uitbreiden van de creatieve praktijk.

Daarnaast is er ook een aantal ondernemers die aangeven dat het verwerven van een duurzame inkomstenbron een grote uitdaging is. Een ander opvallend inzicht is dat 18% van de ondernemers aangeven dat het creëren van een goede werk-privé balans de grootste uitdaging is. Maar liefst 50% geeft aan behoefte te hebben aan toegang tot meer sparringsmogelijkheden met relevante professionals, zowel op creatief als zakelijk gebied. Met het uitbreiden van de werkpraktijk wordt zowel bedoeld op het verwerven van nieuwe skills als op het verwerven van grotere projecten.

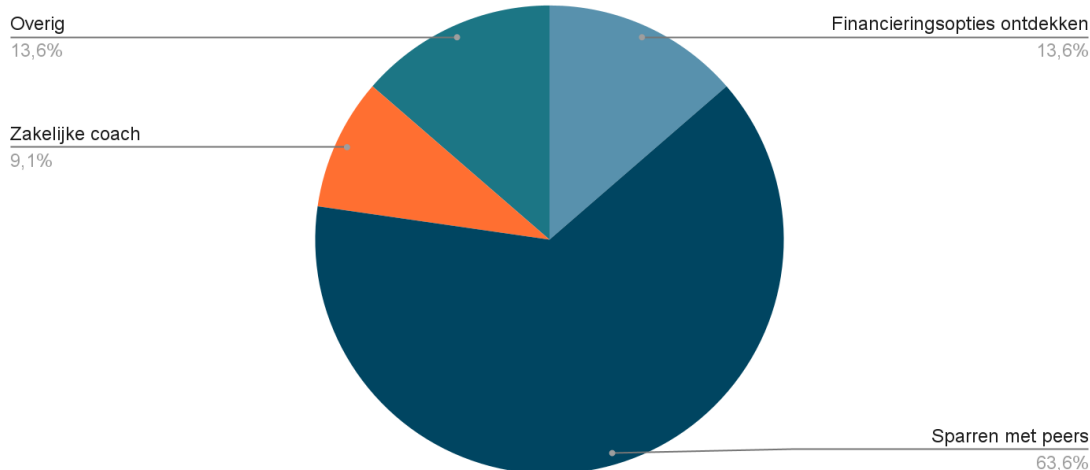
Uitdagingen

Hulp

De manier waarop hulp wordt gezocht ligt vaak bij het spreken en sparren met andere ondernemers die de gezochte skills of kennis bezitten. Slechts 2 van de 22 respondenten hebben aangegeven hulp te zoeken bij een professionele instantie of coach voor hun zakelijke uitdagingen.

Gewenste hulp bij uitdaging

Aanbevelingen

Gezien de situatie i.v.m. het COVID-19 virus dient dit rapport en onderzoek als een opstap naar grootschaliger onderzoek naar de status van creatieve ondernemers in het werkspoorgebied. Een aanbeveling is om gedetailleerder te kijken naar de impact en rol van de verschillende werkplekken op de ontwikkeling van de ondernemers, uit de gesprekken kwamen er al voorzichtige inzichten voort die indiceren dat de rollen van de broedplaatsen en de bijbehorende locatie/community managers mogelijk vergroot kunnen worden.

HKU-X

Het ondersteunen van creatieve ondernemers afkomstig van de HKU is één van de doelen van HKU-X. Een groot aantal respondenten zijn alumni van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht (HKU), dit is namelijk 50% van alle gesproken ondernemers.

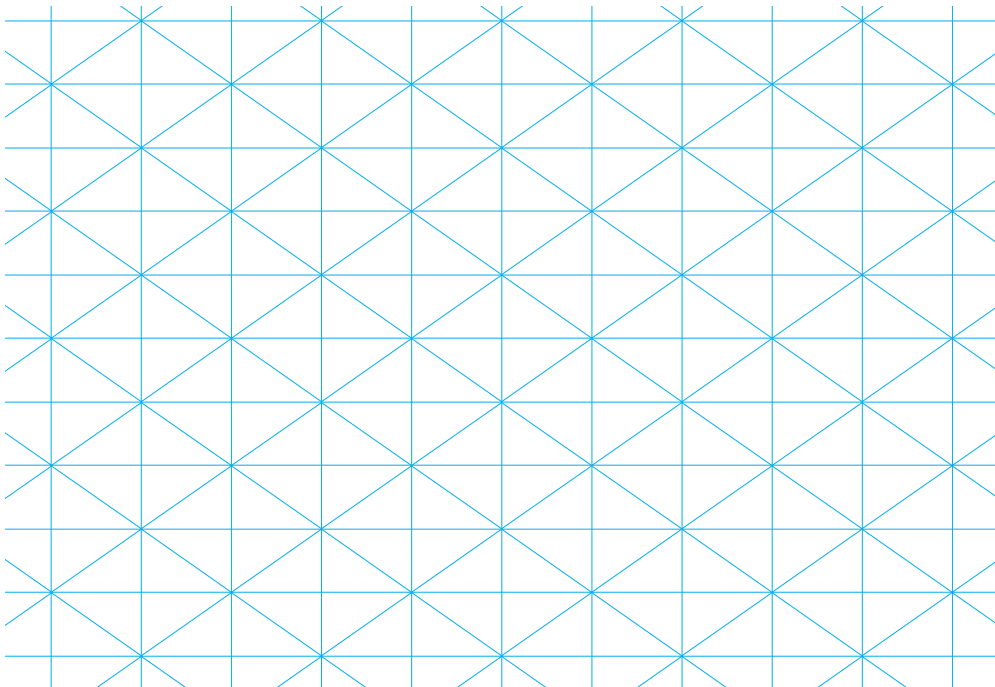
Naar aanleiding van de verkregen inzichten bij de onderwerpen “uitdagingen en gewenste hulpvormen” is er een kort advies geformuleerd over de invulling en vorm van mogelijke vervolgstappen voor HKU-X. Met dit advies kunnen zij de samenwerking met de locaties voortzetten en een passende ondersteuning vinden voor de gevestigde ondernemers.

Er zijn vijf relevante onderwerpen gedefinieerd:

- Sparringsmogelijkheden met andere creatieve ondernemers of relevante professionals
- Financieringsopties
- Het aantrekken van nieuwe klanten en/of projecten
- Het leren van nieuwe creatieve skills relevant tot de werkpraktijk
- Het vinden van een goede werk-privé balans

Wat opvalt aan de gesprekken met de ondernemers is dat zij zelf weinig initiatief nemen om zakelijke ondersteuning te zoeken bij coaches, instanties of andere hulpbronnen. Het “sparren” met andere wordt als een goed hulpmiddel aangemerkt. Mede door deze reden is daarom ook het advies om geen programmering aan te bieden aan deze ondernemers, maar korte “advies” sessies te organiseren met experts en professionals. Deze sessies zijn het meest effectief wanneer ze in samenwerking met de locaties en locatiemanagers worden gefaciliteerd.

BIJLAGE IV: Werkspoorboekje

Hallo ondernemer

Ondernemen is een hele reis. Soms lijkt het alsof je in een sneltrein zit, soms lijkt het op een stoptrein. En wellicht stap je padoes de verkeerde trein in.

Met dit Werkspoorboekje geven we je inzicht in hoe je reis als ondernemer verloopt. Dit doe je door middel van diverse doe- en denkopdrachten. Je ziet welke stations je al bent gepasseerd en welke stations je nog wilt passeren om zo je dromen en doelen als ondernemer te behalen. We hopen je inspiratie en handvatten te geven op weg naar een (meer) succesvolle onderneming!

Heb je je reis uitgestippeld? Maak van elke pagina een foto en app deze door naar 06 - 230 76 284. Je ontvangt dan binnen enkele dagen feedback van een HKU ondernemerscoach. Bovendien word je uitgenodigd voor een online workshop bij HKU-X, het platform voor HKU alumni.

Met het insturen van je ingevulde Werkspoorboekje draag je bij aan onderzoek naar creatieve ondernemers. De uitkomsten ondersteunen de ontwikkeling van workshops en lessen over ondernemerschap voor creatieven.

Veel reisplezier.

Nog even vooraf...

Het Werkspoorboekje is tweerichtingsverkeer. Wij helpen jou om inzicht te krijgen in de kansen en uitdagingen die er als ondernemer voor je liggen. Jij helpt ons als HKU met informatie over je onderneming om het aanbod voor (toekomstig) studenten en ondernemers hierop af te stemmen.

We vragen enkele persoonlijke gegevens om een zo goed mogelijk beeld te krijgen van je onderneming. Wij verwerken deze gegevens 100% anoniem.

3

Reizigersinformatie

Bij diverse werkbladen geven we een **voorbeeld** van een bestaande ondernemer, zodat je beter snapt wat je te doen staat. Hiervoor stellen wij graag **Eltemieke** aan je voor.

Vanuit haar opleiding grafisch ontwerp aan HKU is **Eltemieke** vier jaar geleden begonnen als zelfstandig illustratrice en grafisch ontwerper. Een groot deel van de dag zit ze achter haar computer om werk te maken voor haar klanten. De meeste van haar vaste klanten komen uit het regionale MKB en daarnaast werkt ze ook in regelmatig in opdracht van een groot marketingbureau.

Eltemieke is een echte creatieve duizendpoot, naast de grafische vormgeving werkt ze graag aan fysieke installaties en decors. Ook maakt ze elk jaar een zandsculptuur op het strand van Scheveningen. In haar bedrijf speelt het fysieke maken echter nog een kleine rol. In de toekomst zou **Eltemieke** graag betaalde opdrachten voor dat soort werk gaan oppakken.

- Eltemieke

4

Instructie:

Wij zijn benieuwd wie jij bent, voordat we inzoomen op je onderneming. Vul je de personalia in?

Teken daarnaast een associatief beeld van jezelf als ondernemer. Je mag ook een pasfoto plakken. Of een portret tekenen. Als het maar persoonlijk is!

Woonplaats

Werkadres

E-mail

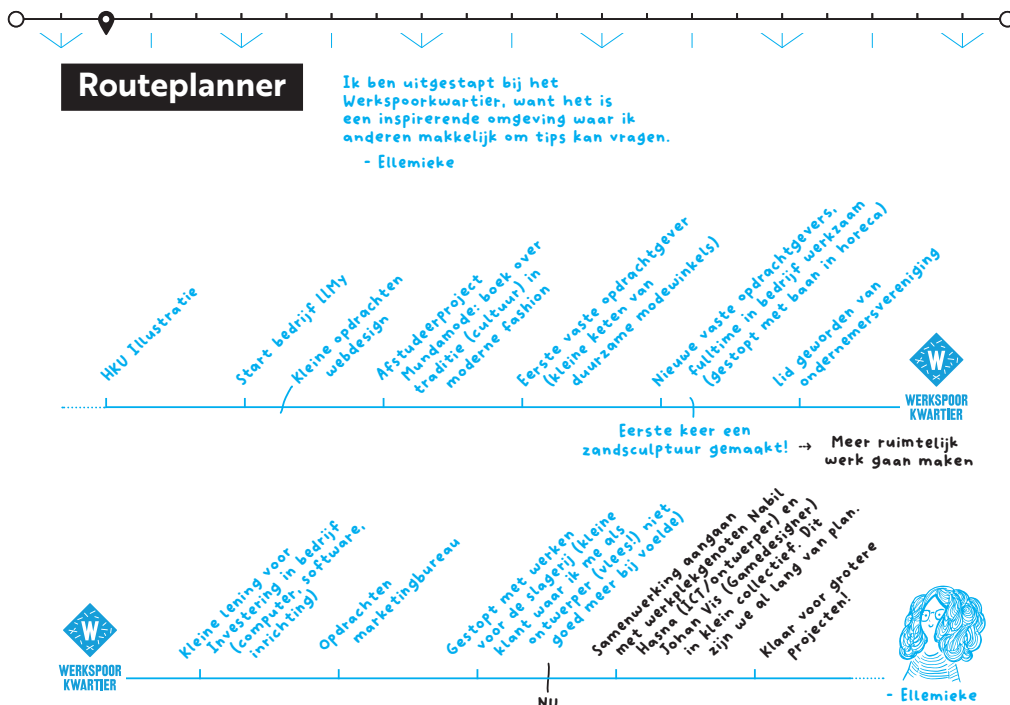
Opleiding(en)

Geboortejaar

→ Plak hier je visitekaartje (als je die hebt)

→ Portret

5

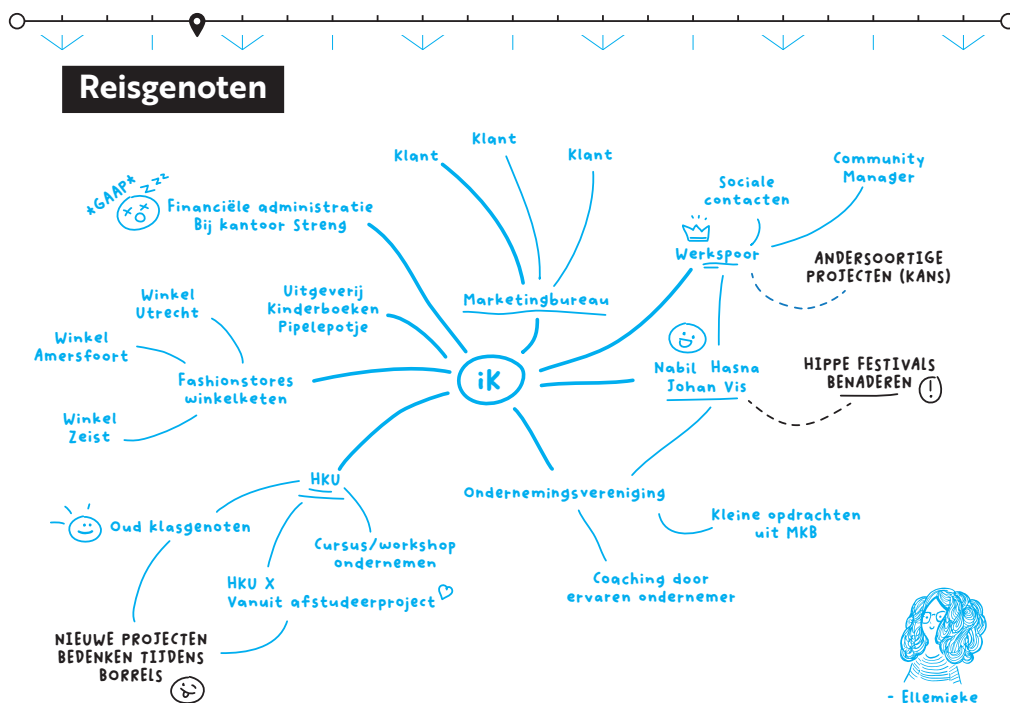
Instructie:

Teken de stations waar je bent geweest en die belangrijk zijn voor waar je nu staat als ondernemer. Kan je vertellen waarom je bent uitgestapt bij het Werkspoorkwartier? Teken vervolgens je droombestemmingen en bedenk alvast het eerstvolgende station daar naartoe.

Ik ben uitgestapt bij het Werkspoorkwartier, want...

Welke stations ben je al gepasseerd?

Welk spoor ga jij volgen?

Instructie:
Teken uit wie jou ondersteunt in je reis als ondernemer. Geef uiting aan deze relaties.

ik →

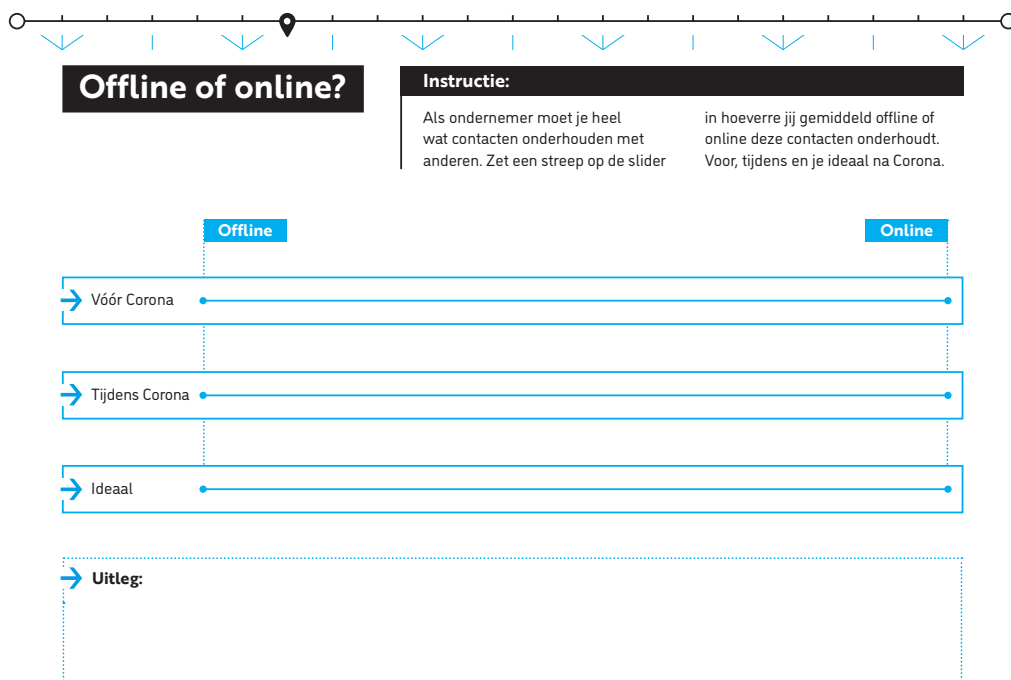
:) Smilies / frownies
 Van wie word je blij? Van wie minder?

~~~~~ Dikte van de lijn
 Hoe goed ken je iemand?

⇐⇐⇐ stippellijn
 Welke partijen wil je gaan benaderen?

⇐⇐⇐ Strepen onderling
 Kennen ze elkaar?

9

Offline of online?

Instructie:
 Als ondernemer moet je heel in hoeverre jij gemiddeld offline of
 wat contacten onderhouden met online deze contacten onderhoudt.
 anderen. Zet een streep op de slider Voor, tijdens en je ideaal na Corona.

Offline **Online**

→ Vóór Corona

→ Tijdens Corona

→ Ideaal

→ Uitleg:

10

Instructie:

Knip en plak afbeeldingen uit kranten of magazines om een inspiratie-collage te maken.

11

Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag	Zaterdag	Zondag
* Mail en contact	* Mail en contact	Meeting	* Mail en contact	* Mail en contact		
Ontwerpen	Ontwerpen	* Mail en contact	Ontwerpen	Eigen projecten		Eigen projecten
Ontwerpen	<u>Administratie & facturen</u>	Ontwerpen	Ontwerpen	Netwerken		<u>Weekplanning</u>
Ontwerpen	Netwerken	Ontwerpen	Ontwerpen			

-
- Ellemieke

Instructie:

Vul hiernaast in hoe je week er (gemiddeld) uitziet.
Maak blokjes (per 2 uur, bijvoorbeeld) van welke soort activiteiten je doet. Geef elke soort een eigen icoon.

Voeg onderaan een schatting per icoon per week toe.
En: wat staat nog niet op de planning, maar wil je wel graag tijd voor maken?

Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag	Zaterdag	Zondag
→						

→ Schatting uren:

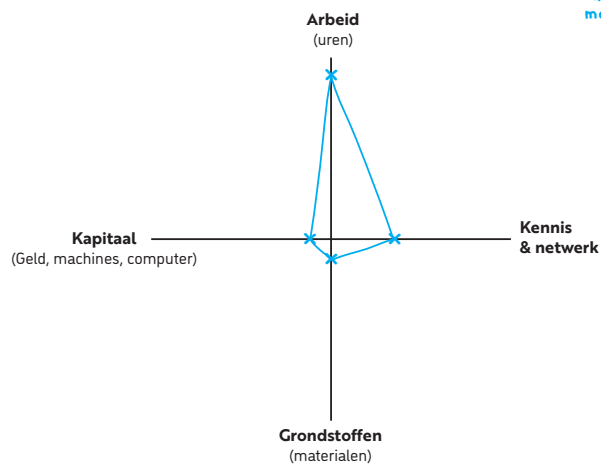
→ Ik wil graag tijd vrijmaken voor:

13

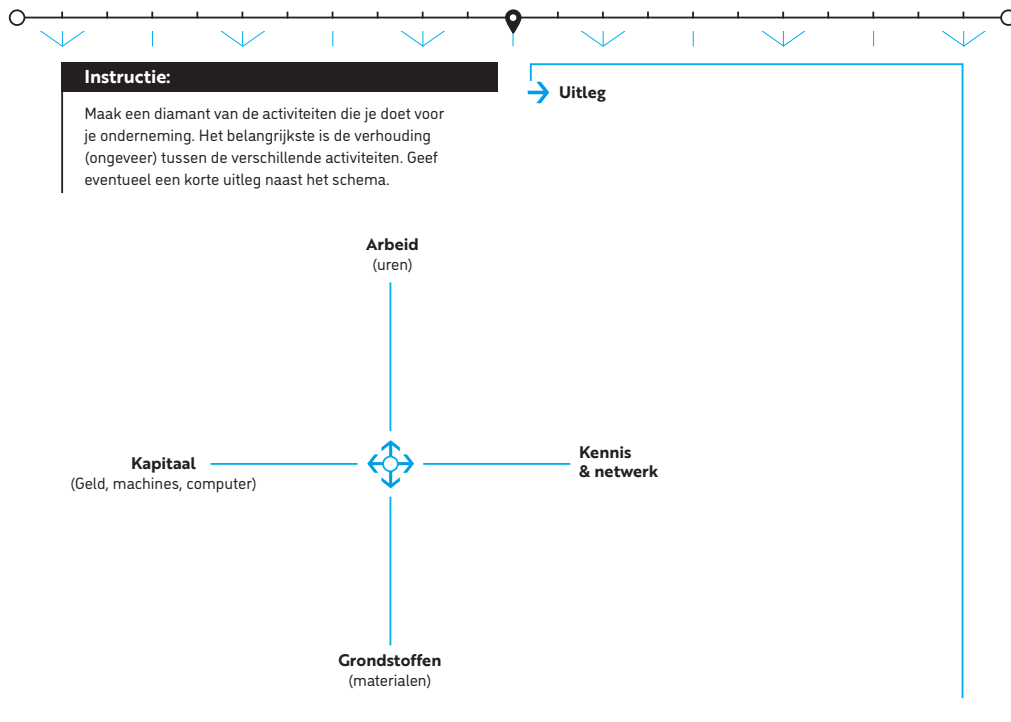

Reisbenodigheden

De meeste dagen werk ik vormgeving en/of illustraties uit achter mijn computer. Hiervoor zet ik kennis in van diverse software, en soms zijn er mensen die ik inhuur (bijv. een animator). Ik heb verder een computer nodig om te kunnen werken en materialen voor als ik fysiek werk, maar dat is nog maar een klein aandeel in mijn werk.

14

15

Reis naar de klant

Peter, 43

Peter is brand manager bij een grote modemerken. Hij werkt op dagelijkse basis samen met diverse freelancers. Elke week staan er nieuwe uitingen op de agenda, zoals nieuwsbrieven,

Social Media posts en branded content. De druk is voor Peter hoog want vaak is de deadline 'gisteren'. Stiptheid in communicatie is daarom erg belangrijk voor hem.

Als doel heeft Peter om zich vol in te zetten voor werk. Hij hoopt zo promotie te kunnen maken. Met een beetje geluk kan hij binnen tien jaar een tweede huis kopen in Portugal.

Houdt van zeilen, met de kinderen naar de dierentuin gaan en natuurlijk op vakantie gaan naar Portugal.

Heeft een hekel aan collega's of freelancer die veel te lang nemen om te reageren.

Loes, 31

Loes is theatermaker. Ze werkt parttime in dienstverband bij een groot theatergezelschap en bouwt daarnaast langzaam aan haar eigen gezelschap.

Ze wil zo zelfstandig mogelijk kunnen maken. Het is ook niet voor niks dat ze het liefst als freelancer werkt, maar dat is nog wel een weg te gaan. Voor de producties werkt ze samen in een nauw team van creatieve professionals: decorbouwers, vormgevers, technici, enzovoorts.

Houdt van werken in een super creatief team en samen tot toffe, nieuwe ideeën komen.

Heeft een hekel aan financiën.

- Ellemieke

16

Instructie:

Met wie doe jij doorgaans zaken? Schets een profiel van wie je archetypische klant is. Dit noemen we een Persona.

Het is dus een fictief personage, maar wel op basis van je huidige klanten. *Heb je meerdere soorten klanten? Vul er dan twee in.*

→ Naam: Leeftijd: Biografie: Ambities & Doelen: Blijmakers: Frustraties:	→ Naam: Leeftijd: Biografie: Ambities & Doelen: Blijmakers: Frustraties:

17

Cadeau en medicijn

Ik geef mijn klanten een nieuwe look en feel.

Dit is bijvoorbeeld een nieuwe huisstijl. Ook maak ik daarvan creatieve uitwerkingen, zoals voor promotiemateriaal en social media communicatie.

Ik verhelp de zorg van mijn klanten of ze wel goed overkomen.

Met een rommelige huisstijl en/of uitingen kan je verkeerd overkomen op klanten.

- Ellemieke

18

Instructie:

Een poëtische manier om naar je werk voor je klant te kijken is om te spreken van een cadeau dat je aan je klanten geeft, én een medicijn dat je aan je klanten geeft om een pijn te verzachten.

Vind je het lastig om te bedenken wat je cadeau is en welke pijn je verhelpt? Je kan ook even sparren met een collega, vriend(in), klant, et cetera.

→ **Ik geef mijn klant cadeau:**

→ **Ik verhelp de pijn:**

19

Cirkeltje rond (1/2)

Instructie:

Veel ondernemers zijn op één of andere manier bezig om een steentje bij te dragen op het gebied van duurzaamheid. Dit kan natuurlijk op eindeloos veel manieren. Circulair ondernemen is daar één van. Zet een streep op de slider in hoeverre jij circulair onderneemt. Doe dat op basis van wat jij nu weet over 'circulariteit'.

Om op ideeën te komen, kijk naar het 10R model hiernaast:

Niveau's van circulariteit (10 R's)

○	REFUSE	weigeren/voorkomen gebruik
○	REDUCE	verminderen van gebruik
○	REDESIGN	circulair herontwerpen
○	RE-USE	hergebruik product (2e hands)
○	REPAIR	onderhoud en reparatie
○	REFURBISH	product opknappen
○	REMANUFACTURE	nieuw product van 2e hands
○	RE-PURPOSE	hergebruik product (andere functie)
○	RECYCLE	verwerking en hergebruik materialen
○	RECOVER	energie terugwinning

Het 10R model is ontwikkeld door Jacqueline Cramer

Niet circulair

Heel circulair

20

Cirkeltje rond (2/2)

Instructie:

Vink bij de zaken hieronder aan of jij hier een bijdrage aan levert (meerdere opties mogelijk):

→ Mijn voornemen voor meer circulair ondernemen is:

☐

Nadenken of je iets nodig hebt.

☐

Nadenken over hoe jouw producten gebruikt (en gerecycled) worden.

☐

Opnieuw gebruiken van producten of grondstoffen.

☐

Repareren van bestaande producten.

☐

Iets nieuws maken van bestaande onderdelen (met andere toepassing).

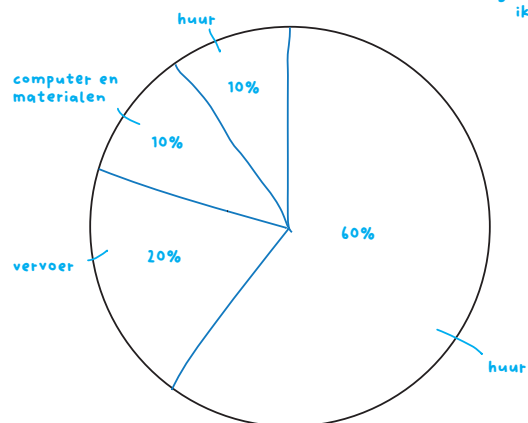
→ Noem een aantal voorbeelden van hoe jij dat doet:

21

Kostentaart

De huur van mijn werkplek bij het Werkspoorkwartier is mijn grootste kostenpost. Vervoer naar het Werkspoorkwartier en naar klanten is ook op eigen rekening. Mijn laptop en beeldscherm zijn grote investeringen, maar die doe ik gelukkig maar 1x per 3 jaar.

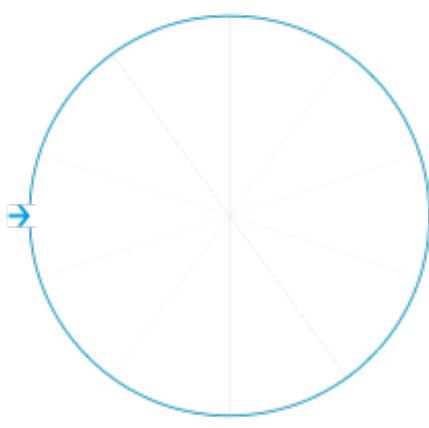

- Ellemieke

22

Instructie:
Teken een taart met de kosten die je maakt voor je onderneming. Geef voor elke kostenpost een schatting in procenten. Geef een korte uitleg over de kostenposten.

Korte uitleg

23

Uurtje factuurtje

	Omschrijving	Bedrag	Totaal	Btw
3 uur	Schetsen en - na overleg - eerste versie	€ 75,00	€ 225,00	21%
1 uur	Eerste correctieronde: verwerken van feedback	€ 75,00	€ 75,00	21%
0,75 uur	Afronding: tweede correctieronde (verwerking van eventuele laatste kleine wijzigingen) en drukklaar maken	€ 75,00	€ 56,25	21%
	Subtotaal		€ 356,25	
	21% btw		€ 74,81	
	Totaal		€ 431,06	

Gelieve het bovenstaande bedrag van € 431,06 voor 24-12-2020 over te maken onder vermelding van het factuurnummer 2020-0013. Voor vragen kunt u contact opnemen per e-mail.

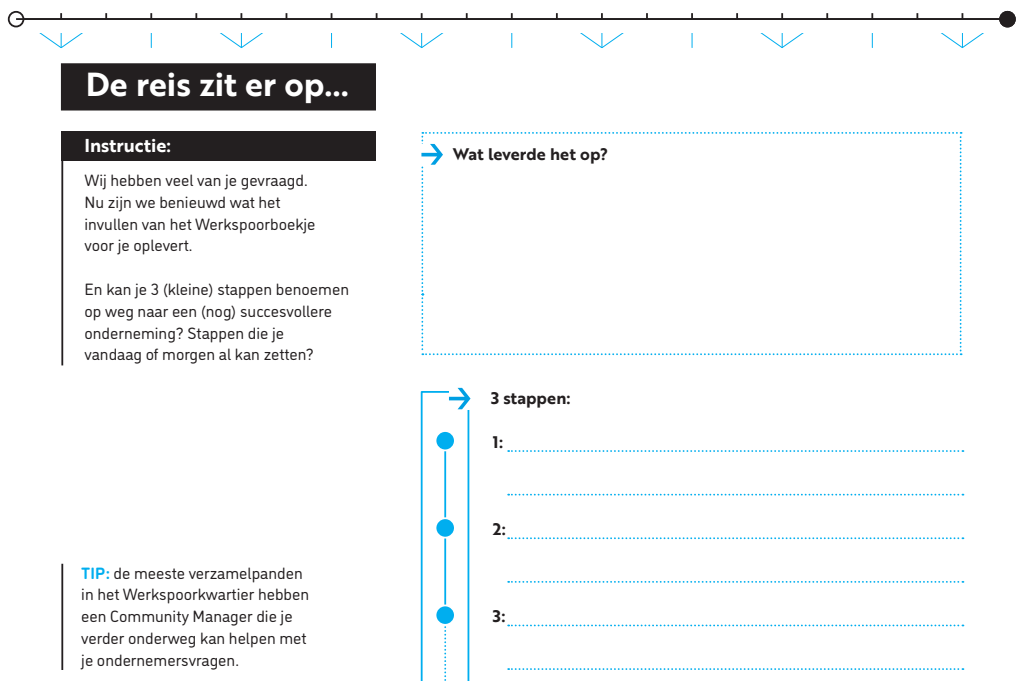

Instructie:

Knip en plak een factuur zoals jij hem zou sturen naar de klant. Nog geen factuur verstuurd? Hoe zou je eerste factuur er uit kunnen zien?

25

De reis zit er op...

Instructie:

Wij hebben veel van je gevraagd. Nu zijn we benieuwd wat het invullen van het Werkspoorboekje voor je oplevert.

En kan je 3 (kleine) stappen benoemen op weg naar een (nog) succesvollere onderneming? Stappen die je vandaag of morgen al kan zetten?

Wat leverde het op?

3 stappen:

1: _____

2: _____

3: _____

TIP: de meeste verzamelpanden in het Werkspoorkwartier hebben een Community Manager die je verder onderweg kan helpen met je ondernemersvragen.

26

Colofon:

Als onderlegger van het Werkspoorboekje is het Business Model Canvas (BMC) gebruikt. Dit is een hulpmiddel om bestaande bedrijfsmodellen in kaart te brengen en nieuwe te ontwerpen, bedacht door Alexander Osterwalder, Yves Pigneur en Alan Smith.

Het Werkspoorboekje is mede gefinancierd door het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling en is ontwikkeld door Jelke de Boer en Ruben de Boer, docenten onderzoek en ondernemerschap aan de opleiding Kunst & Economie - HKU.

Heb je vragen of opmerkingen? Mail dan naar: centrumondernemerschap@hku.nl

Ontwerp en illustratie: Elke Uijtewaai
Foto voorkant: 76225 / Het Utrechts Archief

Deze uitgave is milieubewust gedrukt door Ecodrukkerij de Toekomst - www.detoekomst.nl

HKU

27

Het Werkspoorboekje is gedrukt op Paperwise en Vibers met duurzame inkt.
Heb je het boekje niet meer nodig? Verwijder dan het nietje
en doe hem bij het oud papier.